

Ислом Нури

Қай бир киши Рамазонда мубоҳ сабаб билан, яъни рўза тутмасликка рухсат берувчи бирон шаръий узр билан рўза тутмаган бўлса ёки жимоъ, қасддан еб-ичиш каби ҳаром бўлган сабаблардан биронтаси туфайли рўзасини бузган бўлса, қазосини тутиши лозим бўлади. Аллоҳ таоло айтганидек: «... **у ҳолда** (рўза тутолмаган кунларининг) **саноғини бошқа кунларда тутати**» (Бақара: 184).

Зиммасидан имкон қадар тезроқ хориж бўлиш учун тезроқ қазосини тутиб беришга шошилиши даркор.

Қазо рўза бирин-кетин (узлуксиз) бўлиши мустаҳабдир. Чунки, қазо ҳам адога ўхшаган бўлади. Агар дарҳол тутиб беролмаса, тутишга қасд қилиб, кейинроққа кечиктириши жоиз. Чунки, ҳали олдинда вақти бор бўлади. Вақти бемалол бўлган ҳар бир ишни қилишга азм қилган ҳолда кечиктириш жоиз. Шунингдек, бўлиб-бўлиб тутиб қўйса ҳам бўлади.

Лекин, шаъбондан фақат қазоси миқдорича кун қолган бўлса, вақт зиклиги учун билиттифоқ бирин-кетин тутиши вожиб бўлади.

Рўзанинг қазосини узрсиз ҳолда кейинги рамазондан ҳам кечиктириб юбориш жоиз бўлмайди. Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар: «Зиммамда рамазон рўзаси бўлар, мен унинг қазосини шаъбонга борибгина тутишга қодир бўлардим» (Бухорий (1950) ва Муслим (1146) ривоятлари). Бу шунга далил бўладики, қазони тутиш вақти то шаъбондан зиммасидаги қазо миқдорича кун қолгунича бемалол, бироқ, рамазон келишидан олдин уни тутиб олиши вожиб бўлади.

Агар қазони тутиш имкони бўлмай, янги рамазон келиб қолса, аввал рамазон рўзасини тутати, кейин қазони тутати. Агар узр борлиги

Ислом Нури

туфайли шу пайтгача қазосини тутмаган бўлса, фақат қазонинг ўзини тутади.

Агар узрсиз тутмаган бўлса, қазо билан бирга ҳар бир кунига бир мискинга ярим соъ таом бериши ҳам лозим бўлади.

Агар зиммасида қазо рўзаси бор одам янги рамазон келишидан олдин вафот этса, унга ҳеч нарса лозим бўлмайди. Чунки, унинг ўша вафот этиб кетган муддатда қазони кечиктириш ҳаққи бор эди.

Аммо, янги рамазондан кейин вафот этса, қазони кечиктириши касаллик ёки сафар каби узр билан бўлиб, янги рамазон келиб қолган бўлса, унга ҳам ҳеч нарса лозим бўлмайди.

Агар кечиктириши узрсиз бўлган бўлса, қолдирган меросидан каффорат ажратилади, яъни ҳар бир куни учун бир мискинга таом берилади.

Агар зиммасида зиҳорнинг каффорати ёки ҳаждаги мутъа қони ўрнига вожиб бўлган каби рўзаси бор одам вафот этса, ҳар бир кунига битта мискинга таом берилади, рўза тутилмайди, мискинларга таом унинг қолдирган меросидан берилади. Чунки, у ҳаётида ҳам, вафотидан кейин ҳам ниёбат (ўрнини босиш) етмайдиган рўза эди. Аксар аҳли илмларнинг фикри шудир.

Агар зиммасида назр рўза бўлган одам вафот этса, валийси унинг ўрнига тутиб қўйиши мустаҳабдир. Чунки, «Саҳиҳайн»да келганки, бир аёл Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига келиб: «Онам вафот этди, зиммасида назр рўза бор эди, унинг ўрнига мен тутсам бўладими?», деганида «Ҳа», деб жавоб берганлар (Бухорий

Ислом Нури

(1953) ва Муслим (1149) Бурайда розияллоҳу анҳудан ривоят қилганлар). Валийдан мурод меросхўридир.

Ибнул Қаййим раҳимаҳуллоҳ айтади: «Вафот этган кишининг назр рўзаси тутиб берилади, аслий фарз рўзаси эмас. Бу Ибн Аббос ва Оиша розияллоҳу анҳумодан далил келтирилган Аҳмад ва бошқалар мазҳабидир. Бу далил ва қиёс тақозосидир. Чунки, назр шарият асли билан фарз эмас, балки уни банда ўзига ўзи фарз қилган ва гўёки қарз манзилатида бўлиб қолган. Шунинг учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни қарзга ўхшатдилар.

Аммо, Аллоҳ таоло аввалдан фарз қилган рўза эса Исломнинг рукнларидан бири бўлиб, намоз ва икки шаҳодатга кирмагани каби унга ҳам умуман ниёбат (яъни, ўрнига биров адо этиши) кирмайди. Зеро, улардан мурод банданинг ўзи тоат-ибодат қилишидир ва ўзи у учун яратилган ва унга буюрилган бандаликни бажо келтиришидир. Буни эса унинг ўзидан бошқа биров унинг ўрнига адо этолмайди, унинг ўрнига бошқа биров намоз ўқиб беролмайди» (Таҳзибус-сунан: 7/27-28).

Шайхулислом Ибн Таймия раҳимаҳуллоҳ айтади: «Унинг номидан ҳар кунига битта мискинга таом берилади. Аҳмад, Исҳоқ ва бошқалар шу фикрни ушлаганлар, бу ҳам асар, ҳам назарнинг тақозосидир. Назр зиммада собит бўлгани учун ўлганидан кейин ҳам қилинади» («Хошиятур-равзил-мурбий» соҳиби ундан нақл қилган: 3441).

Аммо, рамазон рўзасига келсак, Аллоҳ таоло рўза тутишдан ожиз одамга уни фарз қилмади, балки рўза тутишдан ожиз бўлган кишига бир мискинга таом беришни буюрди. Қазосини тутиш унга қодир бўлган одам зиммасига фарз эди, ундан ожиз кишига эмас. Шундай

экан, бир киши бошқа бир киши ўрнига қазо тутишига ҳожат йўқ.

Назр рўза ва бошқа назрларга эса ҳеч хилофсиз вафо қилинади.

Чунки, бу ҳақда

саҳиҳ ҳадислар келган.